

2 Spotřeba

Cíle vyučovací hodiny

Spotřeba domácností je, co do velikosti, největší výdajovou položkou hrubého domácího produktu. Její výše je ovlivňována řadou faktorů. V krátkém období popisuje vývoj spotřeby keynesiánská spotřební funkce. V dlouhém období je chování spotřeby popsáno např. teorií životního cyklu nebo teorií permanentního důchodu.

Po absolvování této vyučovací hodiny student bude umět:

- vymežit krátkodobou spotřebu a úspory pomocí keynesovy spotřební funkce, respektive úsporové funkce a analyzovat základní faktory ovlivňující spotřebu a úspory v krátkém období
- popsat s využitím modelu mezičasové volby mikroekonomické základy chování spotřeby v dlouhém období
- vymežit chování spotřeby v dlouhém období pomocí teorie životního cyklu a teorie permanentního důchodu

Metody výuky

Studium literatury.

Hodnocení studentů

Studenti jsou hodnoceni během semestru na základě průběžných testů a na konci semestru formou ústní zkoušky.

Literatura - povinná

Soukup, J., Pošta, V., Neset, P., Pavelka, T. (2018) Makroekonomie. 3. aktualizované a doplněné vydání. Management Press.

Literatura - doporučená

Rojíček, M., Spěváček, V., Vejmělek, J., Zamrazilová, E., Žďárek, V. (2016) Makroekonomická analýza. Teorie a praxe. Grada Publishing.

Ministerstvo financí České republiky. Makroekonomická predikce. Vydávaná čtvrtletně.
<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce>

Česká národní banka. Zpráva o inflaci. Vydávaná čtvrtletně.
<https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-inflaci/>

Shrnutí problematiky

Spotřeba domácností představuje největší výdajovou položku hrubého domácího produktu, která běžně činí více jak 50 % hrubého domácího produktu. Spotřebou chápeme výdaje domácností na statky krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé spotřeby a na služby.

Keynesova spotřební funkce popisuje vývoj spotřeby v krátkém období. Spotřeba má dvě složky, autonomní spotřebu a indukovanou spotřebu. Autonomní spotřeba je nezávislá na disponibilním důchodu. Indukovaná spotřeba závisí na disponibilním důchodu, a to prostřednictvím mezního sklonu ke spotřebě, který udává, jak se změní spotřeba, pokud se změní disponibilní důchod o jednotku.

Průměrný sklon ke spotřebě vyjadřuje podíl spotřeby na disponibilním důchodu. V krátkém období platí, že se s růstem důchodu průměrný sklon ke spotřebě snižuje. V dlouhém období je průměrný sklon ke spotřebě konstantní.

Disponibilní důchod věnují domácnosti na spotřebu a úspory. Keynesova úsporová funkce popisuje vývoj úspor v krátkém období. Krátkodobá úsporová funkce má dvě složky, autonomní a indukovanou. Autonomní složka nezávisí na disponibilním důchodu. Indukované úspory závisí na disponibilním důchodu prostřednictvím mezního sklonu k úsporám, který udává, jak se změní úspory, pokud se disponibilní důchod změní o jednotku. Součet mezního sklonu ke spotřebě a mezního sklonu k úsporám se rovná jedné.

Průměrný sklon k úsporám vyjadřuje podíl úspor na disponibilním důchodu. V krátkém období platí, že s růstem disponibilního důchodu průměrný sklon k úsporám roste. V dlouhém období zůstává průměrný sklon k úsporám konstantní.

Model mezičasové volby zkoumá, jak se spotřebitel rozhoduje o své spotřebě ve dvou obdobích. Model pracuje s indifferenční křivkou, která zachycuje veškeré kombinace spotřeby v první a ve druhém období, které přináší spotřebiteli stejný celkový užitek a z mezičasovým rozpočtovým omezením, které vyjadřuje veškeré kombinace spotřeby v jednotlivých obdobích, které jsou spotřebiteli maximálně dostupné. Mezičasové rozpočtové omezení je ovlivněno výší úrokové míry. Vzroste-li důchod spotřebitele v prvním nebo druhém období, spotřebitel preferující rovnovážné rozložení spotřeby v čase zvýší svou spotřebu v obou obdobích. Vztah mezi důchodem v jednom období a spotřebou ve stejném období je tak slabší, v porovnání s keynesovou spotřební funkcí. Pokud však existují bariéry pro příjemce úvěrů, může být spojitost mezi důchodem v jednom období a spotřebou ve stejném období silnější. Změna úrokové míry se projevuje substitučním a důchodovým efektem. Substituční efekt je vždy záporný. Důchodový efekt je u věřitelů kladný a u dlužníků záporný. Výsledný efekt změny úrokové míry tak může být kladný i záporný. Na makroekonomické úrovni však předpokládáme, že se důchodové efekty u dlužníků a věřitelů vzájemně vynulují a výsledný efekt změny úrokové míry je záporný, růst úrokové sazby tedy vede k poklesu spotřeby.

Teorie životního cyklu je jednou z teorií vysvětlující chování spotřeby v dlouhém období. Spotřebitel se v této teorii snaží maximalizovat svůj užitek ze spotřeby během celého svého života. Navíc se předpokládá, že spotřebitel preferuje rovnoměrnou úroveň spotřeby během jednotlivých období života před jejími výkyvy. Ve zjednodušené podobě se u teorie životního cyklu předpokládá, že v mládí má osoba vyšší spotřebu než je jeho důchod, a musí se zadlužovat. V produktivním věku má osoba vyšší důchod než spotřebu, a proto vytváří úspory, které slouží na krytí úvěrů z mládí a také ke krytí vyšší spotřeby než důchodu ve stáří. V detailnější (matematické) verzi je spotřeba v daném období ovlivněna jednak důchodem v tomto období, očekávaným důchodem ve zbývajících letech života, po které pracuje (a má

tudíž důchod), stavem bohatství v daném období, a samozřejmě i očekávanou délkou života. Zvýšení důchodu v daném období, které bude jednorázové a neprojeví se v očekávaném důchodu, který spotřebitel pobírá ve zbývajících letech, ve kterých pracuje, bude mít na spotřebu v daném období nepatrný vliv, neboť tento přírůstek důchodu bude využit rovnoměrně na spotřebu ve zbývajících letech života. Vztah mezi důchodem v daném období a spotřebou ve stejném období je tedy oslaben. Pokud však růst důchodu v daném období bude mít přes očekávání spotřebitelů i vliv na očekávaný důchod, který bude spotřebitel pobírat po zbývajících letech života, které stráví v práci, bude vztah mezi důchodem v daném období a spotřebou ve stejném období posílen. Přesto ani v tomto případě však nebude vztah mezi důchodem v daném období a spotřebou ve stejném období nebude tak silný, jako u keynesova modelu, neboť nárůstu důchodu bude využit i na spotřebu ve stáří (tedy v době, kdy model nepředpokládá, že má spotřebitel nějaký důchod). Pokud vzroste bohatství spotřebitele, opět dojde k jeho rozložení na spotřebu ve zbývajících letech spotřeby (model předpokládá, že v rámci svého života utratí veškeré své bohatství). Model životního cyklu je ve své nejjednodušší podobě založen na často nereálných předpokladech (např. spotřebitel zná délku svého života, spotřebitel nezanechává dědictví svým potomkům apod). Z teorie životního cyklu vyplývá i skutečnost, že velikost spotřeby a úspor v ekonomice je ovlivněna věkovou strukturou populace. Pokud dochází ke stárnutí populace, podíl spotřeby by se měl zvyšovat. Vývoj spotřeby a úspor může podle této teorie ovlivnit i sociální politika státu. Např. zvýšení věku odchodu do penze povede k nižší potřebě spořit, a tudíž dojde k růstu spotřeby. Teorie životního cyklu vysvětluje rozdíl mezi dlouhodobou a krátkodobou spotřební funkcí. V dlouhém období je podíl spotřeby na disponibilním důchodě konstantní, v krátkém období dochází k jeho poklesu. Pozice krátkodobých spotřebních přímků je ovlivněna výší bohatství spotřebitelů.

Podle teorie permanentního důchodu spotřeba nezávisí na běžném důchodu, ale na permanentním důchodu. Permanentní důchod je průměrný dlouhodobý očekávaný důchod, který je tvořen nejen důchodem z práce (z lidského kapitálu), ale také z důchodu z držení aktiv (nikoliv lidského kapitálu). Běžný disponibilní důchod se může odlišovat od permanentního důchodu o dočasnou změnu důchodu, která může být kladná nebo záporná. Dlouhodobě se však tyto odchylky vyrovnají, a proto v dlouhém období můžeme pracovat s permanentním důchodem. V krátkém období po zvýšení důchodu, spotřebitelé jsou opatrní, neboť neví, zda je zvýšení důchodu pouze dočasné nebo trvalé. Proto v krátkém období sice spotřeba roste, ale pomaleji jako disponibilní důchod, a proto průměrný sklon ke spotřebě v krátkém období klesá. Pokud však spotřebitelé zjistí, že zvýšení důchodu není pouze dočasné, ale trvalé, spotřebitelé zvýší svou spotřebu proporcionálně k růstu disponibilního důchodu. Proto je v dlouhém období průměrný sklon ke spotřebě konstantní.

Původní keynesova spotřební funkce považovala za klíčový faktor, na kterém závisí spotřeba běžný disponibilní důchod. Do modelu keynesovy spotřební a také úsporové funkce však lze zakomponovat i vliv změny úrokové míry a bohatství. Pokles úrokové míry a růst bohatství povede k růstu spotřeby, spotřební přímka se posune nahoru, neboli při jakékoliv úrovni běžného disponibilního důchodu bude vyšší spotřeba.